

УДК 373.5:005.8

DOI 10.31654/2663-4302-2020-PP-1-36-45

Шевчук М. О.

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки, початкової освіти та освітнього менеджменту Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя
ORCID iD 0000-0002-6402-7400

**УПРАВЛІННЯ ПРОЦЕСОМ ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ
ПРОЄКТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ШКОЛИ**

У статті висвітлюється проблема управління процесом формування культури проєктної діяльності учнів загальноосвітньої школи. Автор на основі аналізу поглядів науковців розглянув сутність понять: "проєктна діяльність", "культура проєктної діяльності", "формування культури проєктної діяльності" та "управління процесом формування культур проєктної діяльності школярів". Сьогодні в умовах соціально-економічної нестабільності перед освітою постало питання навчити молоду поплітню проєктувати власну особистість у відповідності з актуальними суспільними вимогами та потребами ринку праці. Саме проєктна діяльність у наш час стає засобом підготовки учнів до майбутнього успішного життя. Тому вчитель має зосередити увагу на формуванні культури проєктної діяльності в умовах освітнього процесу. Ефективності виконання цього завдання сприяє доцільне наукове управління, яке пов'язане з плануванням, структуризацією та організацією процесу формування культури проєктної діяльності в умовах загальноосвітньої школи.

Ключові слова: проєктна діяльність, культура проєктної діяльності, управління процесом формування культури проєктної діяльності.

Постановка проблеми. Дотепер головними орієнтирами освіти були формування знань, умінь, інформаційних та соціальних якостей особистості, які мали забезпечити її готовність до життя, тобто здатність пристосовуватися до суспільних обставин. Сьогодні трансформації в системі освіти пов'язані не стільки з формуванням у фахівця запланованого комплексу властивостей, скільки з розвитком творчого мислення, вміннями самостійно здобувати потрібну інформацію, критично її оцінювати та доцільно застосовувати, а не лише накопичувати. Окремі експерти стверджують, що сьогодні спеціалісту потрібен не стандартний набір знань та навичок, а, головне, здатність проєктувати власний професіоналізм у відповідності з актуальними вимогами ринку праці. Саме тому розбудова системи освіти на засадах особистісної орієнтації та компетентнісного підходу пов'язана з пошуком такого інструментарію навчання, який би забезпечував розвиток інтелектуальних і творчих здібностей учнів, формував вміння самостійно та активно самостверджуватися в суспільстві, задовольняти пізнавальні потреби. Здебільшого таким вимогам відповідає проєктна діяльність, яка ґрунтується на інтересах школярів у їх безпосередній активності на всіх етапах її реалізації.

Отже, у наш час проєктність виступає беззаперечною вимогою сучасності, а проєктна діяльність стає засобом розв'язання освітніх протиріч.

Ефективне здійснення учнями проєктної діяльності залежить від оволодіння історично закріпленими теоретичними та практичними надбаннями у сфері проєкування, а саме сформованості культури проєктної діяльності. А управління з боку вчителя формуванням культури проєктної діяльності школярів забезпечує успішність даного процесу.

Мета статті полягає у визначенні сутності управління процесом формування культури проєктної діяльності учнів загальноосвітньої школи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проєктна діяльність з кінця ХХ століття стала предметом дослідження вітчизняних і зарубіжних учених (О. Анісімов, В. Беспалько, Ю. Громико, Є. Заір-Бек, О. Коберник, Н. Матяш, В. Симоненко, В. Сло-

бодчиков, С. Ящук та ін.), оскільки у наш час культурна людина, за словами Н. Заесоцької, характеризується здатністю до здійснення проєктної діяльності, тобто, продуктивного уявлення, творчості та вільного перетворення реальності на основі моделі бажаного майбутнього [7, с. 12].

Розгляду питань, пов'язаних з організацією проєктної діяльності учнів під час навчання різних шкільних курсів, присвячено дисертації М. Елькіна, П. Караваєва, М. Пелагейченко, Ю. Соколової, Г. Федорової, у позаурочний час – К. Задоріна, Л. Кондратової.

Проте сутність даної дефініції науковці вбачають неоднозначно.

Виклад основного матеріалу. В Енциклопедії освіти проєктна діяльність розглядається як конструктивна і продуктивна діяльність особистості, спрямована на розв'язання життєво значущої проблеми, досягнення кінцевого результату у процесі цілепокладання, планування і здійснення проєкту [6, с. 717].

З конструюванням сукупності дій та засобів, що дозволяють виконати поставлені завдання та розв'язати проблеми, досягти визначених цілей, пов'язує основний зміст проєктної діяльності С. Ящук [14].

Л. Хорунжа трактує її як спосіб розвитку творчості, самостійності, прагнення до ідеально-перспективного перетворення світу за допомогою креативних дій і операцій у процесі створення конкретного продукту – проєкту ідеального та реального [13].

Слід зауважити, що оскільки проєктна діяльність має усі ознаки діяльності в загальному плані, компоненти її структури співвідносяться зі структурою діяльності, а саме: суб'єкт, об'єкт, мотив, мета, способи, засоби, предмет, результат.

При цьому, порівняно з іншими видами навчальної діяльності, проєктна діяльність має певні переваги: визначення і досягнення мети проєктної діяльності відбувається на основі зацікавленості учнів і усвідомлення особистісної цінності її результату, спрямована проєктна діяльність на отримання абсолютно конкретного практично значущого інноваційного продукту, здійснення проєктної діяльності відбувається самостійно на всіх етапах, оволодіння новими знаннями, а також орієнтація в інформаційному просторі проходить без будь-якого тиску з боку вчителя на основі визнання потреби цих знань для розв'язання життєво важливої проблеми.

На переконання Л. Лук'янової, участь у проєктній діяльності надає можливість самовдосконалюватися, відкриває можливості вибору особистої ролі в системі відносин колективу учасників проєкту (автор ідей, виконавець, учасник, організатор) або залишає право вибору на індивідуальну роботу, і в цьому випадку виконавець проєкту поєднує усі ролі в одній особі [11].

Але всі науковці сходяться на думці, що головною характерною складовою даної діяльності є проблема, а точніше – проблемна ситуація, що є актуальною, цікавою, значущою для певної соціальної групи або культурного явища. Проблема є таким протиріччям, яке виникає у разі невідповідності між реальним життям та уявленнями про бажаний стан об'єкта і проєктна діяльність, у цьому випадку, стає засобом розв'язання цих суперечностей.

Отже, враховуючи вищезазначені думки вчених, ***проєктною діяльністю можна вважати процес виявлення вмотивованої активності особистості, спрямованої на розв'язання актуальної життєвої проблеми з метою отримання конкретного результату, пов'язаного з самоудосконаленням особистості.***

Аналіз наукових досліджень показав, що у теорії та практиці проєктної діяльності вчені виділяють певні етапи її здійснення: організація, планування, реалізація, підсумки (Л. Ващенко); формулювання проблеми, мети; висунення ідей, що можуть сприяти вирішенню суперечностей у даній вимірювання очікуваних результатів; процес реалізації з моніторинговим відстеженням (безупинна діагностика, аналіз і коректування проєктної діяльності); заключний етап: узагальнення результатів, висновки (З. Рябова); організаційно-підготовчий, конструкторський, технологічний, підсумковий (О. Коберник, С. Ящук); пошуковий, аналітичний, практичний, презентаційний, контрольний (Н. Шиян); проблема, проєктування (планування), пошук інформації, продукт, презентація, портфоліо (І. Сергєєв); початок виконання, планування, прийняття рішення, реалізація, оцінка результатів, захист проєкту (І. Дремова); ініціюючий, основний, прагматичний, результативний і рефлексивний (Н. Краля);

розробка завдання, реалізація, оформлення результатів, презентація й захист, рефлексія (Н. Любчак).

На основі аналізу представлених думок основними етапами проєктної діяльності можна визначити: *організаційно-підготовчий* (визначення теми, проблеми, мети, завдань, стратегії здійснення проєктної діяльності), *конструкторський* (планування, структуризація, алгоритмізація, ресурсозабезпечення проєктної діяльності), *технологічний* (реалізація проєктної діяльності, етапний контроль та коригування дій), *результативний* (отримання результатів, формулювання висновків) та *рефлексивний* (експертиза, оцінка, порівняння результату з метою).

На кожному етапі проєктна діяльність сприяє розвитку особистості, а саме, навчає: проблематизації (розгляду проблемного поля та виділенню підпроблем, формулюванню головної проблеми та задачі, яка впливає з цієї проблеми); цілепокладанню та плануванню діяльності; самоаналізу та рефлексії успішності та результативності вирішення проблеми проєкту; презентації своєї діяльності та результатів; виокремленню та засвоєнню необхідного знання з інформаційного поля; практичному застосуванню знань, умінь, навичок у різноманітних ситуаціях; освоєнню та використанню адекватної технології створення продукту проєктування; проведенню дослідження (аналізу, синтезу, висуванню гіпотези, деталізації та узагальненню) [6].

Л. Василевська переконана, що проєктна діяльність розвиває пошуково-дослідницькі навички, вміння орієнтуватися в інформаційному просторі, використовувати набуті знання на практиці, формує вміння самостійно конструювати власну діяльність [2].

Отже, проєктна діяльність як спосіб створення нових продуктів, досягнення бажаних результатів, надає можливості проявити творчу активність, отримати досвід застосування знань у реальному житті. Така діяльність є продуктивною в плані індивідуального становлення і формування особистісних якостей. Але здійснення проєктної діяльності потребує оволодіння її теоретичними та практичними основами, формування усвідомленого ставлення до сутності проєктності, орієнтації на виконання проєктів як ціннісної основи особистісного становлення. Це свідчить про те, що перед вчителем стоїть завдання сформувати в школярів **культуру проєктної діяльності**.

Науковці вкладають різний смисл у дане поняття. Дослідники найчастіше звертають увагу, на те, що культура проєктної діяльності – це соціально-прогресивна творча діяльність (Л. Філімонюк), засіб творчої самореалізації людини (Ю. Вєсьолова), стиль мислення (Ю. Лях), якісна характеристика розвитку творчих здібностей (Л. Бережна), можливість діяти при виконанні проєкту (Ю. Хотунцев), простір для творчості (О. Чепурова), комплекс засобів і форм організованої проєктної діяльності (М. Колеснік).

Для визначення терміна "культура проєктної діяльності", звернімося до тлумачення поняття "культура".

На думку Г. Балла і В. Медінцева, гуманістична орієнтація в освіті передбачає спрямованість на підвищення власне особистісного розвитку людини, що вимагає якомога повнішого її входження в культуру, не лише як носія, але й як суб'єкта останньої [1].

Таким чином, тільки засвоюючи і поєднуючи в собі певну частку суспільної культури, людина стає особистістю і персоніфікує знайдений культурний потенціал як свій власний світ, як багатство свого "Я".

Короткий енциклопедичний словник з культури подає тлумачення даного поняття не тільки як сукупність матеріальних і духовних надбань, але й як комплекс характерних інтелектуальних і емоційних рис суспільства, що включає в себе не лише різні мистецтва, але й спосіб життя, основні правила людського буття, системи цінностей, традицій і вірування [8].

В. Воропаєва також переконана, що культура відноситься до сфери духовного життя людей і є специфічною характеристикою суспільства, яка відтворює суб'єктивні людські сили і здібності, що реалізуються в діяльності, знаннях і вміннях, рівень інтелектуального, естетичного і морального розвитку, світогляд, способи і форми

взаємного спілкування людей у межах колективу, суспільства і на міжособистісному рівні [3, с. 253].

Нам цікаве визначення групи вчених (А. Конверський, О. Онищенко, М. Попович, В. Панченко, М. Русин, С. Руденко та ін.), які під культурою розуміють комплекс характерних духовних, матеріальних, інтелектуальних та емоційних рис суспільства, що задають певну систему історично визначених світоглядних основоположень, надбіологічних порядків, об'єктів та програм діяльності людини, які створюють особливий тип індивідуального й суспільного досвіду, що фіксується у специфічній знаковій формі, функціонує й розвивається у вигляді знакових (семіотичних) систем та процесів [9, с. 109].

Отже, враховуючи вищенаведені положення, **культуру проєктної діяльності**, на наш погляд, потрібно трактувати як *систему надбань людства, яка акумулює історично визначені світоглядно-ціннісні основоположення та програми діяльності щодо процесу виявлення вмотивованої активності особистості, спрямованої на розв'язання актуальних життєвих проблем з метою отримання конкретного результату, пов'язаного з її самоудосконаленням*.

Таким чином, ми вважаємо, що культура проєктної діяльності охоплює історично накопичений теоретичний та практичний досвід людства у сфері проєктності. До того ж, теоретичний досвід містить як світоглядно-ціннісні знання про проєктну діяльність, так і розвинене критичне мислення, яке має логічний, аналітичний, прогностичний та причинно-наслідковий характер. Практичний досвід охоплює вміння, навички, правила, норми, способи здійснення проєктної діяльності як її техніко-технологічної основи. Слід додати також позитивне емоційне ставлення до здійснення проєктних дій та оволодіння поведінково-діяльними моделями проєктної галузі.

Сутність поняття "формування культури проєктної діяльності" виходить з розуміння у педагогіці терміну "формування" – становлення людини як особистості, яке відбувається в результаті розвитку та виховання і має певні ознаки завершеності. Відповідно сутність формування культури проєктної діяльності має бути персоніфікація культурного потенціалу проєктної діяльності у власний світ особистості.

Отже, ми вважаємо, що **формування культури проєктної діяльності** необхідно розглядати як *комплекс дій, спрямованих на оволодіння учнями знаннями, вміннями, способами, правилами, нормативами здійснення проєктної діяльності, вироблення особистісно-ціннісного ставлення до виконання проєктів, розвиток творчих здібностей, навичок презентації та рефлексії для розв'язання актуальних життєвих проблем з метою отримання конкретного результату, пов'язаного з самоудосконаленням особистості*.

Формування проєктної діяльності виступає певним процесом. А "процес" означає рух вперед, послідовну зміну станів, стадій розвитку; сукупність послідовних логічно взаємопов'язаних дій з метою досягнення поставленої мети. Оптимізація будь-якого процесу (і процесу формування культури проєктної діяльності у тому числі) для досягнення найкращих результатів, як структурована, визначена в часі послідовність дій, потребує управління. У такому разі результативність процесу формування культури проєктної діяльності учнів передусім забезпечується науково обґрунтованим, творчим, демократичним, доцільним, гнучким управлінням з боку вчителя.

У даному контексті необхідно звернутися до сутності поняття "управління".

У науковій літературі не існує однозначного підходу до його трактування.

В. Маслов трактує управління як "сукупність взаємозв'язаних, взаємодіючих елементів, скоординованих заходів, спрямованих на досягнення певної мети" [12, с. 26].

В. Крижко, Є. Павлютенков наголошують: "Управління – це процес впливу на систему з метою переведення її в новий стан або для підтримки її в якомусь установленому режимі" [10, с. 7].

Г. Єльнікова під управлінням розуміє цілеспрямований вплив керуючої системи на керовану з метою забезпечення її функціонування та розвитку на основі дій

механізмів самоуправління, ефективність та результативність якого залежить від інформаційного забезпечення управлінського процесу [5].

Таким чином, **управління формуванням культури проєктної діяльності школярів є сукупністю впливів вчителя (суб'єкта управління) на процес (об'єкт управління) з метою оволодіння школярами системою надбань людства, яка акумулює історично визначені світоглядно-ціннісні основоположення та програми діяльності щодо процесу виявлення вмотивованої активності особистості, спрямованої на розв'язання актуальних життєвих проблем з метою отримання конкретного результату, пов'язаного з її самоудосконаленням.**

Враховуючи роль проєктного підходу в сучасній освіті, і, підтримуючи позицію Л. Давидової, яка визначає управління як цілеспрямований процес організації умов, що впливають на діалектичний стан компонентів і результатів функціонування системи [4, с. 59], ми вважаємо, що управління полягає у створенні оптимальних внутрішніх та зовнішніх умов для успішного формування культури проєктної діяльності учнів при раціональному використанні всіх елементів освітньої системи.

У такому разі першочерговим завданням вчителя щодо управління формуванням культури проєктної діяльності учнів є **проблематизація** освітнього процесу. Проблемне поле відображає діалектичні суперечності пізнавального процесу. Долання труднощів, які містить проблема, спонукає до аналітико-пошукових зусиль та творчого мислення школярів. Тому опанування змісту різних предметів, яке відбувається шляхом просування проблемним простором дисципліни, не тільки змінює мотиваційний полюс навчання, але й дає змогу учням пройти шляхом формування історико-педагогічних надбань у проєктній сфері.

Процес проблематизації навчання має відбуватися у декілька етапів: від розв'язання практичної задачі через вирішення проблемної ситуації до виконання проєктів.

Розв'язання задач практичного характеру пов'язане зі зміною об'єкта своїх дій через узгодження певних умов та вимог. Відповідно учні навчаються ставити мету, досягати бажаного результату, застосовуючи стосовно визначеної мети доцільні способи та прийоми. Практичні задачі виступають комплексом завдань, під час виконання яких закріплюються узагальнені способи дій у конкретній предметній галузі, які в подальшому стають основою формування умінь встановлювати зв'язки між відомими і невідомими елементами. Таким чином, практичні задачі спонукають до пошуку нових знань, використання зв'язків, відношень, доведень.

Під час розв'язання практичної задачі вчитель має стимулювати застосування пошуково-дослідницьких методів, які підвищують активність, інтерес до відкриття істини, пізнання сутності природи речей та їх причинно-наслідкових зв'язків, забезпечують формування наукового світогляду, розвиток творчого мислення, самостійності та ініціативності у пошуці, розширюють наукову ерудицію.

Пошуково-дослідницька діяльність передбачає включення школярів в процес самостійного збирання та опрацювання інформації, формування на цій основі міцних знань-трансформацій, умінь та навичок пізнавальної та творчої роботи. Такий симбіоз пошукової активності та дослідницької поведінки спрямовує учнів до набуття певних праксеологічних умінь (логічно і критично міркувати, розуміти і розпізнавати головні аспекти проблем, організувати дії з їх розв'язання, встановлювати закономірності, робити аргументовані висновки, використовувати їх для прогнозування, точно і зрозуміло формулювати результати); навчає пристосовуватися до мінливих обставин сьогодення та усвідомлювати, де і яким чином знання можуть бути використані в оточуючій дійсності.

Підготовкою до комунікації у проєктній діяльності виступає використання вчителем в освітньому процесі інтерактивних технологій, спрямованих на спільний пошук, взаємодію, оволодіння дискусійними навичками, вміннями поважати співрозмовника, встановлювати емоційний контакт, працювати у команді, прислухатися до думки партнерів, поважати альтернативні погляди, чітко та ясно формулювати власну думку, знаходити переконливу аргументацію, здійснювати рефлексивні дії, критично ставитися до результатів співпраці, організувати діалогічне (полілогічне) спілкування, будувати стосунки на основі рівноправних позицій. Організація інтерак-

тивного навчання передбачає моделювання життєвих ситуацій, використання рольових ігор, спільне вирішення проблеми на основі аналізу обставин. Атмосфера співробітництва виключає домінування одного учасника над іншими, навчає бути демократичними і приймати продумане колективне рішення. У інтерактивній взаємодії учні стають активними суб'єктами пізнавального процесу.

Отже, спираючись на досвід учнів у розв'язанні практичних задач та участі в інтерактивній взаємодії, вчитель має підвести школярів до навчання з використанням в освітньому процесі проблемних ситуацій.

Проблемна ситуація – це ускладнення, яке характеризується уявною несумісністю двох інформацій і створює інформаційно-пізнавальну суперечність, яка потребує вирішення.

У такому разі входженню у сферу проєктності сприятиме використання кейс-методу (Case study), сутність якого полягає у застосуванні конкретних випадків (ситуацій, історій – "кейсів") для спільного аналізу, обговорення або вироблення рішень. Цінність кейс-методу полягає в тому, що він одночасно відображає не тільки практичну проблему, а й актуалізує певний комплекс знань, який необхідно засвоїти у вирішенні цієї проблеми. Кейс-метод належить до неігрових імітаційних активних методів навчання. Відмінною особливістю методу case-study є створення проблемної ситуації на основі фактів з реального життя.

Цілі, на які спрямовано використання кейс-методу, залежать від типу конкретної ситуації, а саме виділяють: кейс-потреби, кейс-вибір, кризовий кейс, конфліктний кейс, кейс-боротьба, інноваційний кейс. Навчальні завдання кейс-методу полягають у набутті навичок використання теоретичного матеріалу для всебічного аналізу проблем, формуванні навичок оцінювання ситуації, вмінь самостійно приймати рішення в умовах невизначеності, організації пошуку основної інформації, вироблення вмінь формулювати питання і запити, розробляти багатоваріантні підходи до реалізації плану дій, прогнозування способів розвитку ситуацій. Основна функція методу case-study – вирішувати складні неструктуровані проблеми, які не можливо вирішити аналітичним способом.

Таким чином, метод case-study виступає як специфічний різновид проєктної технології і являє собою сходинку до проєктності навчання. У методі case-study йде формування проблеми та шляхів її вирішення на підставі кейса, який виступає одночасно у вигляді технічного завдання та джерела інформації для усвідомлення варіантів ефективних дій.

Ще один метод, який сприяє проблематизації освітнього середовища і готує школярів до здійснення проєктної діяльності є рольова гра.

Рольова гра – це групова форма навчання, у процесі якої використовується рольова структура ведення заняття, тобто набір ролей, які регламентують діяльність і поведінку учасників. Організаційною одиницею рольової гри є ситуація, що "розігрується". Вона розгортається в процесі заняття як окремий сюжет і використовується для отримання конкретних навичок. Рольові ігри аналогічні методам аналізу проблемних ситуацій за своїми психологічними параметрами. Крім цього, у них закладений алгоритм "правильності" і "неправильності" прийнятого рішення.

Рольова гра – неформальна постановка, у процесі якої учасники без попередньої підготовки розігрують сценки або ситуації. Вони уявляють себе вигаданими персонажами, які моделюють реальні життєві історії та ситуації. Це ефективний метод апробації нових моделей поведінки, який дає змогу "приміряти" їх на себе у безпечних умовах. Дія "під маскою" уможливорює формування власних уявлень учасників про те, як можна розв'язати подібну ситуацію в реальному житті. Це також допомагає краще зрозуміти почуття уявного персонажа і розвинути навички емпатії (співпереживання). Завдяки рольовій грі учасник має змогу краще зрозуміти і висловити свої почуття без побоювання розкритися і бути висміяним. Це – чудова можливість для практичного відпрацювання навичок у ситуаціях, близьких до реальних.

Третій етап проблематизації характеризується безпосереднім здійсненням різноманітних проєктів. Важливою особливістю виконання проєктів є вияв самостійності учнів. У проєктній діяльності вони мають змогу самоствердитися, отримати

визнання не тільки однолітків, але й дорослих, самореалізуватися в творчій діяльності. Цілеспрямований характер проєктної діяльності зміцнює волю, розвиває активність школярів, формує наполегливість, ініціативність, витримку і самовладання.

У проєктній діяльності під час виконання проєктів розвиваються: аналітичні вміння (відрізнати дані від інформації, класифікувати, виділяти суттєву та несуттєву інформацію, аналізувати, представляти та добувати їх; мислити чітко й логічно), практичні навички (використання теорії, методів та принципів у процесі розв'язання проблеми), творчі здібності (генерація альтернативних рішень), комунікативні властивості (вміння вести дискусію, переконувати, використовувати наочний матеріал й інші медіа-засоби, кооперуватися в групі, захищати власну точку зору, переконувати опонентів, складати короткий та переконливий звіт), соціальні якості (оцінка поведінки людей, уміння слухати, підтримувати в дискусії чи аргументувати протилежні думки, контролювати себе).

Отже, проєкт передбачає досягнення дидактичної мети через детальне розв'язання проблеми, яка повинна завершитись цілком реальним практичним результатом, оформленим відповідним способом.

Вчитель під час виконання проєктів має стежити за тим, щоб кожен учасник проєктної команди знайшов собі діяльність за інтересами, де він зможе розкритися, виділитися, самоактуалізуватися. Проєктна діяльність дозволяє поєднати бажання персоналізуватися з участю у спільному комунікативному просторі проєкту, коли власні досягнення кожного учасника стають складовою загального успіху.

Створення проєктно-комунікативної мережі виступає завданням вчителя під час здійснення проєктної діяльності. Організація безконфліктного проєктного середовища, де кожен учень не тільки комфортно себе почуває, але й займає гідне місце, потребує знань правил та законів спілкування, особливостей комунікації, вмінь будувати контактну взаємодію.

Отже, проблематизація навчання становить джерело процесу формування культури проєктної діяльності і має просякати весь освітній простір. Створення проблемного поля дасть змогу школярам завжди бути готовими до будь-якої ситуації, вміти її вирішити в найшвидший час з бажаним результатом.

Слід звернути увагу на особливості **планування** процесу формування культури проєктної діяльності учнів як важливої функції управління. Виконання проєктів має стати обов'язковою формою роботи учнів в будь-якому класі. У календарно-тематичних планах з різних дисциплін має відводитися час на здійснення індивідуальних, групових і колективних проєктів, як короткотривалих так і довгосторокових.

Ефективності планування сприятиме створення банку життєвих проблем, які цікаві учням і є актуальними в їх сьогоденні. Створення банку життєвих проблем має стати першим кроком на шляху до розширення сфери проєктності в освітньому процесі. Особливо необхідно виділити проблеми міжпредметного значення. Розв'язання таких проблем потребує інтеграції знань різних наукових галузей, що формує у школярів єдину картину світу.

У такому разі ефективним засобом формування культури проєктної діяльності учнів стає планування та проведення інтегрованих уроків, які показують яким чином знання різних предметів застосовуються для розв'язання проблем. Особливість інтегрованих уроків полягає у тому, що блоки знань з різних предметів поєднуються у підпорядкуванні одній проблемі. Проведення інтегрованих уроків потребує співпраці двох і більше вчителів як під час уроку, так і в підготовчому періоді. Для проведення інтегрованих уроків вчителі мають навчитися узгоджувати мету, завдання та зміст уроку для розв'язання міжгалузевої проблеми. До проведення такого виду уроків висуваються певні вимоги. І в першу чергу, широка обізнаність вчителя в інших предметах, сучасних проблемах, які знаходяться на межі різних наук, орієнтація у наукових інноваціях та відкриттях, які дозволяють вчителю вийти за межі своєї дисципліни і побачити новий освітній простір.

В управлінні треба враховувати організаційну структуру процесу формування культури проєктної діяльності від поступового введення учня у сферу проєктності до

опанування проєктного поля, коли проєктна діяльність стає потребою учнів, інструментом орієнтації у проблемах їх життєдіяльності.

Таким чином, процес формування культури проєктної діяльності має здійснюватися у три **етапи**: входження у проєктний простір, занурення у проєктну сферу, оволодіння культурно-проєктною спадщиною.

Сутність першого етапу полягає в опануванні основ проєктної діяльності, формуванні розуміння сутності проєктної діяльності та розвитку здібностей, які виступають підґрунтям ефективного виконання проєктів різного спрямування.

Другий етап характеризується виробленням проєктної логіки змісту дисциплін, визначенням проєктного простору прояву педагогічних ефектів проєктної діяльності, означенням проблематизації освітнього процесу. На етапі занурення у проєктну сферу в учнів створюється установка на вироблення власної позиції щодо проєктної діяльності, виявляється особистісно-проєктний смисл дисциплін. Даний етап передбачає удосконалення навичок проєктної діяльності, поширення сфери їх застосування, формування ставлення до виконання проєктів як життєвої необхідності власного саморозвитку.

Метою третього етапу є створення спільного проблемно-пошукового простору вчителя і школярів, який потребує вироблення узгоджених позицій на основі вмотивованої взаємодії у проєктному полі, особистісно-орієнтованого входження учнів в процес формування культури проєктної діяльності за умови самостійного вибудовування шляхів вирішення проблем.

Проєктна діяльність стає сферою, де учень може відбутися як особистість, а вчитель у такому разі забезпечує трансляцію надбань культури проєктної діяльності, сприяє становленню ціннісних орієнтацій у сфері проєктності, формує потреби бути впевненими у складних життєвих ситуаціях, уміти приймати обґрунтовані рішення і рухатися до власної мети.

Висновки. Управління процесом формування культури проєктної діяльності має бути систематичним, цілеспрямованим та послідовним. Вчитель має розуміти, що тільки поступове включення школярів у проблемне поле дозволить сформувати у них уміння обирати рішення між різними точками зору, обґрунтовувати свій вибір, аргументовано захищати його, відповідально ставитися до його наслідків, впевнено йти до наміченої цілі і бути успішним в умовах соціально-економічної нестабільності.

Література

1. Балл Г. О., Медінцев В. О. Особистість як індивідуальний модус культури і як інтегративна якість особи. *Горизонти освіти*. 2011. № 3. С. 7–14.
2. Василевська Л. С. Проєктна діяльність методиста як засіб удосконалення професійної майстерності педагогів. *Наукові записки Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя. Серія "Психолого-педагогічні науки"*. 2012. № 6. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Nzssp_2012_6_32.pdf.
3. Воропаєва В. Г. Онтологічні засади культури як найвищої загальнолюдської цінності буття. *Гуманітарний вісник ЗДІА*. 2013. № 54. С. 251–265.
4. Давыдова Л. Н. Педагогическое диагностирование как компонент управления качеством образования: дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.01, 13.00.08. *Астраханский гос. ун-т*. Астрахань, 2005. 342 с.
5. Єльнікова Г. В. Культура управлінської праці керівника загальноосвітнього навчального закладу. *Імідж сучасного педагога*. 2005. № 1–2 (50–51). С. 23–28.
6. Енциклопедія освіти / АПН України; голов. ред. В. Г. Кремінь; чл. редкол.: І. Д. Бех, Н. М. Бібік, В. Ю. Биков, В. І. Бондар, М. Б. Євтух, І. А. Зязюн та ін. Київ: Юрінком Інтер, 2008. 1036 с.
7. Запесоцкая Н. А. Проєктная культура как основа профессионального мастерства менеджера социально-культурной сферы: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.05. Санкт-Петербург, 2007. 24 с.
8. Корінний М. М., Шевченко В. Ф., Потапов Г. Г. Короткий енциклопедичний словник з культури. Київ, 2003. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Короткий_енциклопедичний_словник_з_культури#/
9. Культурологія: підручник для студентів вищих навчальних закладів / за ред. А. Є. Конверського. Харків: Фоліо, 2013. 863 с.

10. Крижко В. В. Теорія та практика менеджменту в освіті. Запоріжжя: Просвіта, 2003. 272 с.
11. Лук'янова Л. Технологія організації проєктної діяльності. *Імідж сучасного педагога*. 2009. № 10. С. 16–21.
12. Маслов В. І. Наукові основи та функції процесу управління загальноосвітніми навчальними закладами: навч. посіб. Тернопіль: Астон, 2007. 150 с.
13. Хорунжа Л. Проєктна культура вчителя: етичний компонент. *Шлях освіти*. 2006. № 4. С. 11–15.
14. Ящук С. М. Проєктна діяльність та її місце у професійній підготовці магістрів технологічної освіти *Вісник Глухів. нац. пед. ун-ту ім. Олександра Довженко. Серія "Педагогічні науки"*. 2012. Вип. 21. С. 67–72.

References

1. Ball, H.O., Miedintsev, V.O. (2011). Osobystist yak individualnyi modus kultury i yak intehratyvna yakist osoby [Personality as an individual mode of culture and as an integrative quality of personality] *Horyzonty osvity – Education horizons*. Vol. 3, 7-14 [in Ukraine].
2. Vasylevska, L.S. (2012). Proektna diialnist metodysta yak zasib udoskonalennia profesiinoi maisternosti pedahohiv [Methodist project activity as a means of improving the professional skills of teachers]. *Naukovi zapysky Nizhynskoho derzhavnoho universytetu im. Mykoly Hoholia. Ser.: Psykholoho-pedahohichni nauky – Scientific Notes of Nizhyn State University. Nicholas Gogol. Avg.: Psychological and Pedagogical Sciences*. Vol. 6. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Nzsp_2012_6_32.pdf [in Ukraine].
3. Voropaieva, V.H. (2013). Ontolohichni zasady kultury yak naivyshchoi zahalnoliudskoi tsinnosti buttia [Ontological foundations of culture as the highest human value of being] *Humanitarnyi visnyk ZDIA – ZDIA Humanitarian Bulletin*. Vol. 54, 251-265 [in Ukraine].
4. Davydova, L.N. (2005). Pedahohycheskoe dyahnostyrovanye kak komponent upravleniya kachestvom obrazovanyia [Pedagogical diagnosis as a component of education quality management]. *Doctor's thesis*. Astrakhanskyi hos. un-t. Astrakhan [in Russian].
5. Yelnikova, H.V. (2005) Kultura upravlinskoj pratsi kerivnyka zahalnoosvitnoho navchalnoho zakladu [The culture of managerial work of the head of a comprehensive educational institution]. *Imidzh suchasnoho pedahoha – The image of the modern teacher*. Vol. 1-2 (50-51), 23-28 [in Ukraine].
6. Entsyklopediia osvity (2008) / holov. red. V.H. Kremin; [Encyclopedia of Education] Kyiv: Yurinkom Inter [in Ukraine].
7. Zapesotskaia, N.A. (2007). Proektnaia kultura kak osnova professyonalnoho masterstva menedzhera sotsyalno-kulturnoi sfery [Project culture as a basis of professional skill of the manager of socio-cultural sphere]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Sankt-Peterburh [in Russian].
8. Korinnyi, M.M. (2003). Korotkyi entsyklopedychnyi slovnyk z kultury [A short encyclopedic dictionary on culture] / M.M. Korinnyi, V.F. Shevchenko, H.H. Potapov. Kyiv URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Korotkyi_entsyklopedychnyi_slovnyk_z_kultury#/ [in Ukraine].
9. Kulturolohiiia (2013) / za red. A.Ie. Konverskoho [Culturolohiiia]. Kharkiv: Folio [in Ukraine].
10. Kryzhko, V.V. (2003). Teoriiia ta praktyka menedzhmentu v osviti [Management theory and practice in education]. Zaporizhzhia: Prosvita [in Ukraine].
11. Lukianova, L. (2009). Tekhnolohiia orhanizatsii proektnoi diialnosti [Technology of project activity organization]. *Imidzh suchasnoho pedahoha – The image of the modern teacher*. Vol. 10, 16-21 [in Ukraine].
12. Maslov, V.I. (2007) Naukovi osnovy ta funksii protsesu upravlinnia zahalnoosvitnimy navchalnymy zakladamy [Scientific bases and functions of the process of managing general educational institutions]. Ternopil: Aston [in Ukraine].
13. Khorunzha, L. (2006). Proektna kultura vchytelia: etychnyi komponent [Teacher project culture: an ethical component]. *Shliakh osvity – The path of education*. Vol. 4, 11-15 [in Ukraine].
14. Iashchuk, S.M. (2012). Proektna diialnist ta yii mistse u profesiinii pidhotovtsi mahistriv tekhnolohichnoi osvity [Project activity and its place in the professional training of masters of technological education]. *Visnyk Hlukhiv. nats. ped. un-tu im. Oleksandra Dovzhenko. Serii: Pedahohichni nauky – Herald of the Deaf. nat. ped. to them. Oleksandra Dovzhenko. Series: Pedagogical Sciences*. Vol. 21, 67–72 [in Ukraine].

Shevchuk Maryna

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor of the Department of Pedagogy, Primary Educational and Management of Nizhyn State University named after Mikoli Gogol

MANAGEMENT OF THE PROCESS FORMATION OF CULTURE OF THE PROJECT ACTIVITY OF PUPILS OF THE GENERAL EDUCATION SCHOOL

The article deals with the problem of managing the process of forming the culture of project activity of pupils of the general education school. Based on the analysis of the views of scientists, the author considered the essence of the concepts: "project activity", "culture of project activity", "formation of culture of project activity" and "management of the process of formation of cultures of project activity of students". Today, in the face of socio-economic instability, education has been challenged to teach the younger generation to design their own personalities in accordance with current social requirements. It is the project activity in our time that becomes a means of preparing students for a future successful life. It becomes an area where the pupil can be as a person, and the teacher in this case provides the translation of the cultural heritage of the project activity, contributes to the development of value orientations in the field of design, shapes the need to be successful and confident in difficult life situations, be able to make informed decisions goals. The efficiency of forming the culture of project activity in the educational process is facilitated by the appropriate scientific systematic management, which is connected with the planning, structuring and organization of this process in the context of a comprehensive school. The author emphasizes that the performance depends on the problematization of the educational environment, which should be gradual: from the solution of a practical problem, through the solution of problem situations, to the implementation of multifaceted projects. Planning to form a culture of project activity involves creating a bank of life problems as a basis for expanding the scope of design in the educational process. The management should also take into account the organizational structure of the process of forming a culture of project activity from the gradual introduction of the student in the design field to mastering the project field, when project activity becomes a need for students, an instrument of orientation in the problems of their life.

Key words: project activity, culture of project activity, management of process of formation of culture of project activity.